

Kjellberg, Josefin (2023). *Fri från (efter) våldet? Om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd, uppbrott och stödbehov*. Diss. Uppsala universitet

Trots insatser från både civilsamhälle och myndigheter är mäns våld mot kvinnor i en nära relation alltså ett problem som någon gång drabbar ungefär en tredjedel av alla kvinnor. Med denna utgångspunkt undersöker Josefin Kjellbergs avhandling omgivningens stöd och dess betydelse i frigörelsen från sådant våld. Utifrån ett rikt empiriskt material, främst kvalitativa djupintervjuer med utsatta och stödpersonal, analyseras utsattas motstånd, våldet efter separation och framför allt hur professionella ser på våldsutsatthet och våldsutsattas stödbehov samt hur våldsutsatta upplever det stöd de (inte) fått av professionella.

Analysen visar att med en bred förståelse av motstånd i våldsutsatta kvinnors berättelser kan motstånd och underkastelse ske samtidigt och Kjellberg pekar därmed på behovet att inte betrakta offerskap och aktörskap som uteslutande motsatser. Med denna tolkning av kvinnornas berättelse ifrågasätter Kjellberg tidigare forskning som menat att våldsutsatta kvinnor saknar insikt i vad de utsätts för, och att sådana insikter kommer först efter att våldet upphört. En sådan insikt visar sig enligt studien påverkas av omgivningens gensvar.

Samhällets snäva föreställningar om vad partnervåld är utgör ett hinder för insikten om att vara utsatt för våld och söka stöd: att det ska handla om fysiskt våld, finnas i familjer med invandrarbakgrund eller med missbruksproblematik och att den våldsutsatta kvinnan är svag och passiv. En aspekt som visar sig viktig för att bryta med denna föreställning är omgivningens gensvar, det vill säga hur kvinnor bemöts av stödverksamheter och andra i sin omgivning. Att få ett *giltiggörande gensvar*, till exempel hjälp att definiera våldet som våld, ökar möjligheten att skydda sig och på sikt få våldet att upphöra, medan ett *ogiltiggörande gensvar*, till exempel att bli bemött med tystnad, ifrågasättande eller förnekelse från grannar, vänner eller den våldsutövande mannens familj försvårar ett uppbrott.

För många av kvinnorna innebar dock inte uppbrottet att våldet upphörde, snarare skiftade det form. Kvinnorna talade dels om ett grövre våld i samband med separationen, dels om ett våld som kunde pågå lång tid efter separationen, särskilt om det fanns gemensamma barn, eftersom mannen ofta använde de gemensamma barnen och olika myndigheter för att fortsätta att skada kvinnorna. Kjellberg lyfter här fram att bemötandet från professionella som de våldsutsatta kvinnorna berättar om är olika beroende på vilken "planet" de är verksamma. Liknelsen med planeter utgår från Marianne Hesters teoretiserande kring olika organisationers logiker och funktioner och med den tydliggör Kjellberg hur de organisationer och enheter som kvinnorna möter arbetar på diametralt olika sätt. Och detta är enligt mig avhandlingens

viktigaste resultat. Bemötandet från kvinnojourer och stödenheter inom socialtjänst, det vill säga de som arbetar specialiserat med mäns våld mot kvinnor, upplevs ofta ge ett bra stöd, medan instanser som blir aktuella i de fall kvinnorna har barn, socialtjänstens barnskyddsenheter och socialtjänstens familjerätt (och tingsrätten), upplevs som problematiska. Från barnenheter kunde erbjudanden om att bli placerad på ett skyddat boende ibland upplevas som att socialtjänsten ville "ha ryggen fri" eller att "socialtjänsten 'hotade' att omhänderta barnen om de inte accepterade en placering i skyddat boende" (s. 138). Från familjerätten uppfattades budskapet vara att kvinnorna "inte skulle skydda sig eller barnen från våldet, utan i stället samarbeta med pappan och främja kontakt mellan pappan och barnen" (s. 151). Trots att socialtjänstens ansvar att ge stöd till våldsutsatta kvinnor har tydliggjorts i lagändringar och trots att socialtjänsten har uttryckliga direktiv att inte sätta in insatser som riskerar att motverka varandra, så visar Kjellberg dessvärre att Hesters planetliknelse håller än. Detta nyanserar också tidigare forskning som pekat på skillnader i stödideal mellan kvinnojourer och socialtjänst, men det verkar alltså snarare som att det är *inom* socialtjänstens olika enheter som de mest uppseendeväckande skillnaderna finns. Detta gör att våldsutsatta kvinnor hamnar i "ett slags tomrum mellan 'planeternas' disparata rekommendationer om skydd respektive samarbete och kontakt" (s. 151).

Men Kjellberg lyfter också fram en annan skillnad, att yrkesverksamma på den "bra" så kallade våld i nära relation-planeten, det vill säga de aktörer som arbetar specialiserat med stöd till våldsutsatta kvinnor, utgår från en sorts gemensam kunskapsbas i sitt stödarbete där en feministisk våldsförståelse dominerar. Det innebär bland annat ett antagande att partnervåld sker i cykler, tar sig uttryck i form av makt och kontroll och att våldsutsatta kvinnor normaliserar och internaliserar våldet och hålls kvar i relationen av känslomässiga, traumatiska bindningar. Att informera våldsutsatta kvinnor om detta syftade till att normalisera reaktioner på våldet och avlasta känslor av skuld och skam. Det fanns dock en tendens bland vissa till att använda den här våldsförståelsen i könsneutral form, där kopplingarna mellan våld, kön och makt slipats bort, vilket Kjellberg tolkar som ett sätt för yrkesverksamma att framstå som mer professionella, och detta var särskilt vanligt bland de som arbetar på privata, vinstdrivande skyddade boenden.

Avslutningsvis framhåller Kjellberg också behovet av olika typer av stöd för frigörelse, både praktiskt och emotionellt, och under ganska lång tid, det vill säga även efter en separation. Dessvärre anser sig stödenheterna i socialtjänsten inte ha utrymme att ge praktiskt stöd, och deras krav på snabba ärendehanteringar gör också att stödet ges under en kortare tid. Det är problematiskt, eftersom avhandlingen visar att kvinnor kan vara utsatta för våld under många år efter en separation, och att praktiska hinder kan vara minst lika svårhanterliga som emotionella hinder. Samtidigt vill jag framhålla att det här är en styrka hos kvinnojourer, som inte är begränsade av samma for-

mella uppdrag och styrning som socialtjänsten eller av att gå med vinst som privata aktörer, det vill säga kvinnojourerna är fria(re) att utforma stödet efter de våldsutsatta kvinnornas behov.

Avhandlingen är också något spännande på spåren kring hur våldet kan förstås. Någon av de intervjuade har erfarenhet av att leva i en så kallad hederskontext och detta används explicit som en bakgrund mot vilket ogiltiggörande gensvar från familjen tolkas. När det däremot kommer till ogiltiggörande gensvar i andra kontexter så tycks det saknas en bakgrund som kan förklara detta, till exempel att föräldrar till de våldsutövande männen blundat för våldet, eller ignorerat kvinnans uttryckliga försök att berätta för dem, eller tagit mannens parti, eller försökt få kvinnan att inte polisanmäla. Jag vill därför resa frågan hur dessa ogiltiggörande gensvar ska förstås och samtidigt fråga vilka möjliga tolkningar av vita majoritetssvenska mäns våld som trängs undan när en familjs acceptans av våld endast blir begripligt med hänvisning till en (heders)kontext som är överfylld med implicita associationer till "andra" än vita svenskar. Om våldet ska minska är det rimligen viktigt att omgivningens "acceptans" för våldet minskar, men det blir svårt om bara "andras" acceptans av våld går att förstå.

Jag har nu lyft fram ett axplock av spännande och viktiga resultat i denna välgjorda och läsvänliga avhandling. Den huvudsakliga kritik jag har att framföra är sättet att skriva fram analysen. Trots att en monografi ger stort utrymme för empiriredovisning är de empiriska underlag som redovisas ibland en aning knappa där en analytisk poäng eller slutsats illustreras av ett enda citat. Det gör det svårt för läsaren att både följa med i analysens gång och att göra egna tolkningar och därmed bedöma rimligheten i vissa av de poänger som görs. Jag kan förstå att en önskan om läsvänlighet kan ha motiverat till en begränsning i empiriredovisningen, men hävdar ändå att mer empiri hade ökat transparensen och även gjort det rika och breda empiriska material som insamlats mer rättvisa, inte minst som ett sätt att bokstavligt leva upp till ambitionen att "ge röst åt utsatta, marginaliserade människors perspektiv och erfarenheter" (s. 77).

Men med sitt breda grepp om både motståndet, eftervåldet och stödet, ger avhandlingen både viktiga inblickar och insikter i frigörelseprocessens vardag och mekanismer och en utmärkt översikt över stödfältets styrkor och tillkortakommanden. Den är välskriven och balanserad och kommer fram till viktiga resultat både kring våldsutsattas stödbehov och stödfältets begränsningar, vilket samtidigt pekar ut möjligheter till viktiga förbättringar. Det var ett nöje att både läsa och opponera på denna avhandling!

Marcus Lauri

Docent i socialt arbete vid Mittuniversitetet
Fakultetsopponent